

Türk Dünyasının Coğrafi Sınırları ve Yayılım Alanları

TÜRK KÜLTÜRÜNÜN OCAĞI: TÜRKİSTAN

Bilim insanlarının yaptığı araştırmalarda Türk kültür ve medeniyetine ait olduğu belirlenen en eski bulguların Orta Asya'nın çeşitli bölgelerinde olduğu tespit edilmiştir.

Türklerin atalarına ait bulguların elde edildiği arkeolojik kazı alanları ve bu kazı alanlarında ortaya çıkan kültürler şu şekildedir:

- Aşkabat yakınlarında bulunan **Anav kültürü** (MÖ 4000-1000)
- Aral Gölü çevresinde **Kelteminar kültürü** (MÖ 3000)
- Altay ve Sayan dağları arasında bulunan **Afenosyeva kültürü** (MÖ 3000-1700)
- Tanrı Dağları ile Yayık Nehri arasındaki bozkırlarda bulunan **Andranova kültürü** (MÖ 1700-1200)
- Karasuk Irmağı çevresinde bulunan **Karasuk kültürü** (MÖ 1200-700)
- Abakan bozkırlarında bulunan **Tagar ve Taştık kültürü** (MÖ 700-100)

Saka (İskit), Hun, Göktürk ve Uygur Kağanlığı hakkında daha fazla bilgi ve bulguya sahip olunan ilk Türk devletleridir. Bu devletlerin Orta Asya'da Altay Dağları'nın batı ve doğusundaki bölgelerde kurulduğu ve genişlediği dikkate alındığında Türklerin ilk ana yurdunun Asya'nın orta kısmı olduğu söylenebilir. Bir kültürün doğduğu, ortaya çıktığı ve dünyaya yayıldığı yere **kültür ocağı** adı verilir. Dolayısıyla Türk kültür ocağının Asya kıtasındaki konumu Orta Asya'dır. Türk halklarının yaşadığı bu geniş bölge tarihî, kültürel ve etnik açıdan Türklerin yoğun olarak yaşadığı bir coğrafyayı içermesinden dolayı **Türkistan** ya da **Türkeli** olarak da adlandırılmaktadır.

Bilim insanları; Türklerin ilk ana yurdunun Orta Asya'da Altay Dağları merkez olmak üzere doğuda Kınan Dağları, kuzeyde Sibiry Ormanları; güneyde Amu Derya Irmağı (Ceyhun), Hindikuş ve Altın dağları, batıda Ural Dağları ve Hazar Denizi arasında kalan bölge olduğunu ifade etmektedir.

GÖÇLER VE TÜRK KÜLTÜRÜNÜN YAYILMASI

Türklerin tarihin çeşitli dönemlerinde göçlerle Hazar Denizi'nin kuzeyinden Kafkasya'ya, Karadeniz'in

kuzeyine, Balkan Yarımadası'na ve Macaristan'a; Hazar Denizi'nin güneyinden İran'a, Anadolu'ya ve Mezopotamya'ya kadar yayıldığı görülmektedir. Türklerin göçlerle güneyde Afganistan'a ve Hindistan'a, kuzeyde Sibiry Ormanları'na, doğuda Çin'e kadar yayıldığı bilinmektedir.

Türkistan'ın giderek kuraklaşması ve doğal kaynakların yetersizliği nedeniyle bölgede çoğalan nüfusun varlığını sürdürmesi mümkün değildi. Bu durum Türk boylarının birbiriyle çatışmasına da neden olmaktaydı. Bunun yanında Çin ve Moğollarla yaşanan çatışmaların da etkisiyle nüfusun arttığı dönemlerde bölge dışına kitlesel göç hareketleri gerçekleşiyordu. Tarih boyunca Türkistan'dan çevre bölgelere sürekli olarak göçler yaşanmıştır. Türkler ilk dönemlerde mevcut yaşam kültürünü sürdürürebilmek için Orta Asya'nın bozkır bölgelerine benzeyen, geniş otlakların bulunduğu Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlar ile Macaristan ovaları gibi bölgeleri tercih etmişlerdir. Bazı dönemlerde kitlesel hâlde gerçekleşen bu göçler, dünya tarihinde önemli değişimlere yol açmıştır. Bu kitlesel göçlerden başlıcaları

- MÖ 8. yüzyılda Sakaların (İskitler) Karadeniz'in kuzeyine göç etmesi, oradan Kafkasya ve Anadolu'ya kadar yayılması,
- MS 4. yüzyılda Hunların Hazar Denizi'nin kuzeyinden Karadeniz'in kuzeyine ve Doğu Avrupa'ya göç etmesi (Kavimler Göçü),
- MS 10-13. yüzyıllarda Oğuzların Hazar Denizi'nin güneyinden İran, Kafkasya, Mezopotamya ve Anadolu'ya göçüdür.

13. yüzyıla kadar gerçekleşen büyük göç hareketleri sonucunda Türklerin yaşadığı ve Türk kültürünün yayıldığı alan çok genişlemiş, Türkler birçok devlet kurarak bu alanlara hâkim olmuştur. Avrasya coğrafyasında Türklerin yaşadığı, geçmişte veya günümüzde devletler kurup hâkim olduğu, Türk kültür ve medeniyetinin yayıldığı ve yaşamaya devam ettiği bölgelere **Türk dünyası** adı verilmektedir.

Türk dünyası Türk halklarının yaşadığı; ortak tarih, dil, kültür ile gelenekleri paylaştığı geniş bir coğrafi alanı ifade etmektedir. Bu açıdan Türk dünyası ifadesi sadece siyasi sınırları değil aynı zamanda etnik, tarihî ve kültürel bağları da kapsamaktadır.